

הרב שלמה פישר

ראש ישיבת זהב מרדכי - איתרי

מח"ס בית ישי

ביאורים לפרשיות יציאת מצרים

שמות

ויעש להם בתים (א, כא)

פרש"י בתי כהונה ולויה ומלכות כהונה ולויה מיוכבד ומלכות ממרים והקשה בספר יצפון לישירים תושיה הלא זכתה יוכבד בלויה מכח היותה אשת עמרם עוד קודם שהחיתה את הילדים ויעוין במהרש"א (סוטה י"א ב') דכתב וז"ל, מה שאמר דבתי לויה ממש, לא ידענא מאי רבותיה, דהא כל שבט לוי נבחר לעבודת הלוויים. וי"ל דה"ק, שאחר שנתגרשה יוכבד מאישה עמרם, זכתה לינשא שנית לעמרם שהיה לוי, דהיינו שנולד ממנה משה שהיה לוי, עכ"ל. ודבריו לא יתיישבו לפ"ד הגמ' לקמן (י"ב א'), דיוכבד הות מיעברא ביה במשה תלתא ירחי מעיקרא קודם שהחזירה עמרם, ע"ש. ובאמת היא סתירה בגוף דברי הגמ'. שכאן אמרו בתי כהונה ולויה אהרן ומשה. ואילו לקמן אמרו שכבר היתה יוכבד מעוברת במשה. וא"כ, בשלמא אהרן אע"פ שכבר נולד אבל עדיין הרי לא זכה לכהונה ושייך לומר שזכה בה בזכות יוכבד. אבל משה קשיא. ונראה עפ"ד הגר"ח בספרו הל' אסו"ב פט"ו ה"ט ד"ה והאומנם, שהוכיח דהא דכהנים מקרו לויים אי"ז מצד שהם משבט לוי, אלא דין הכהונה שלהם הוא הנותן להם דין לויה, עשה"ט. וא"כ מתפרש בתי כהונה ולויה תרופיהו על אהרן, שזכה לכהונה, וזכה ללויה מיוחדת ומחודשת ע"י הכהונה, ומה שאמרו בגמ' בתי כהונה ולויה אהרן ומשה, 'פורש עפ"ד הגמ' בזבחים ק"ב, הובאה ברש"י עה"ת פרשת שמות (ד' י"ד) עה"פ ויחר אף ה' במשה, שהכהונה היתה אמורה לינתן למשה והועברה לאהרן ע"ש. וא"כ כוונת הגמ' כאן, בתי כהונה ולויה אהרן ומשה, היינו אהרן או משה. ודו"ק.

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב, יא)

נתן ענינו ולבו להיות מיצר עליהם (רש"י). הנה בב' דברים מצינו בקרא ל' רדיפה בצדקה כדכתיב רודף צדקה וחסד ובשלום כדכתיב בקש שלום ורדפהו. והענין כי העושה צדקה משום גזירת מלך ולא משום רחמים ה"ז אכזרי. והעושה מחמת שנכמרו רחמיו על העני גם הוא אינו משובח וכמ"ש בחוה"ל שה"ז עושה לטובת עצמו לדחות מעליו רגש הצער והחמלה. וא"כ מהו הנאות במצוה זו. אך בזאת יבחן, כי אם עושה לטובת עצמו הנה ודאי לא ימצא עצמו למקום עניים לראות בסבלותם אלא ימלט נפשו מלראותם ורק אם באקראי ושלא בטובתו פגע

* הערות אלו על פרשיות שמות-בשלח נלקטו מתוך ספר ליקוטי בית ישי על התורה שעומד בס"ד לראות אור בקרוב. תודת המערכת להרב יוסף חיים שימל שטרח בהשגת הדברים ועריכתם.

בהם יכמרו רחמיו להיטיב עמהם אמנם השלם ירדוף וימציא עצמו לראות בסבלותם ולהיטיב עמהם ושוב לא שייך בו טענת חוה"ל. וכמו"כ גבי שלום שהעושה שלום משום רכות לבבו ואינו יכול לסבול מחלוקת אינו עושה אלא לטובת עצמו אבל הרדוף אחרי השלום ומכניס עצמו לעובי הקורה במקום שהיה יכול להעלים עיניו והוא אינו עושה כן זהו המשובח.

ויפן בה ובה וירא כי אין איש (ב, יב)

דרשוהו בזהר ח"ב שמות יב: על כ"ה אותיות שבק"ש וכ"ה אותיות של בשכמל"ו ונראה עוד עפ"מ"כ סוטה לו. ב' אבני האפוד כ"ה אותיות על זה וכ"ה אותיות ע"ז וז"ש נסתכל בב' אבני האפוד ששם כתובים כל י"ב שבטי ישראל וראה שאין שם שום אחד מזרעו עתיד להתגייר וכמ"ש רש"י ואזי ויך את המצרי.

ויהי בימים הרבים ההם וגו' (ב, כג)

ה' פעמים נזכר אלהים בפרשה (ותעל שועתם אל האלהים, וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו, וירא אלהים את בני"י וידע אלהים). נגד ה' גליות שעתידין לישראל, מצרים וארבע מלכיות. והנה ה"פ אלהים בגי' ת"ל. שמהם כוס (בגי' פ"ו) אחד בשעבוד מצרים פ"ו שנה כמנין אלהים, וד' כוסות הנוספות נגד ד' מלכיות. והנה קידוש על הכוס נגד מלכות בבל שנטהרו מע"ז. הגדה על הכוס נגד פרס ומדי שנעשה בו נס פורים שמצותו כסיפור המגילה. ברהמ"ז על הכוס נגד מלכות יון (שפירש מהרש"א במס' מגילה (י"א א') עמשרז"ל ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא עזבתים (ויקרא כ"ו מ"ד) בימי יוונים. והקשה מהרש"א הרי גלות יון היתה בארץ ישראל ותירץ הואיל ושלטו עליהם היוונים כאילו אינה א"י, וברהמ"ז היא על הארץ הטובה אשר נתן לך. והלל נגד גלות רומי שהיא עיקר הגלות וארז"ל (פסחים קי"ז א') לכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

נלכה דרך ג' ימים ונזבחה וגו' (ג, יח)

וצ"ב אמאי לא גילה לו מתחילה את האמת ועיין באוה"ח שכתב שזהו כדי שפרעה ירדוף אחריהם ויטבע בים מידה כנגד מידה וכבר קדמו בזה בדרשות הר"ן ובספר בית דוד תמה ע"ז דהיד ה' תקצר להטביעו באופן אחר ולא בדרך מירמה, וי"ל כדי לגלות רשעת פרעה שיהא מקום למכות משא"כ אילו ביקשו לשחררם לגמרי אין עול כלל מצד פרעה שאינו רוצה להפסיד עבדיו וזהו מכלל את אשר התעללתי (ודברינו דלא כמש"כ הרמב"ם בהכבדת לב פרעה שהיה עונש על שבפעמים הראשונות סירב וי"ל ודו"ק).

ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכורך (ד, כג)

הבכורים זכו במצרים לשתי דברים א. הצלה כדכתיב ואת בתינו הציל ב. כבוד דכתיב כי לי כל בכור וגו'. ורמזו הדבר בתיבת בכורים ר"ת (תהלים ג' ד'), ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי. והנה בפיה"מ זבחים פ"ד מ"ד כתב שהעבודה תמיד לא היתה אלא בבכורות מאדה"ר עד מרע"ה. ותמהו עליו דמפורש בפ"ק דבכורות דקדושת בכור לעבודה הוי ענין אחד עם קדושת בכור לפדיון, וא"כ פשוט שלא התחילה קדושת בכורות אלא ממכת בכורות כמש"כ

ביום הכותי כל בכור וגו'. ונ' דודאי היתה עבודה בבכורים בבמת יחיד, שבכל משפחה היה הבכור הכהן כדמוכח מיעקב ועשו. אבל במכת בכורות נתחדש דהבכורים יהיו כהני העם בבמת ציבור. ואדרבה משעה שנבחרו הבכורים במכת בכורות להיות כהנים בבמת ציבור הותרו כל הזרים בבמת יחיד. ועיין חזו"א קדשים קמא סי' מא ס"ק יב, וז"ל ועבודה בבכורות לכאו' נראה דלא היה עבודה בבכורות אלא בק"צ כמו עולת סיני דאפי' למ"ד עולת ראיה היתה מ"מ י"ל דבמקום כל ישראל הוי ואע"ג דאין ק"צ בבמה הוראת שעה היתה אבל בקרבן יחיד דכשר בזר בבמה לא עדיפו בכורות מכהנים אבל לקמן קיח. דאמר מ"ז ליבעי קידוש בכורות כמעיקרא משמע דגם קרבן יחיד היה טעון בכור וכ"מ בפרש"י בד"ה ל"א דאע"ג דיעלו עולות היינו נדב ואביה מ"מ עד סיני היה עבודה בבכורות וכ"מ ופ' הרמב"ן כמש"כ לעיל אלא שי"ל דלרבי לא היה עבודה בבכורות כלל וצ"ע עכ"ל ולמש"כ מיושב שפיר.

וארא

והוצאתי אתכם וגו' (ו, ו)

הנה גאולת מצרים היתה קמעא קמעא, וזה סדר ד' גלויות כמ"ש בירושלמי: א. מתחילה הוקל מעליהם עול הסבל ע"י שנתן להם פרעה מנוחה בשבת כמשו"ל. וז"ש והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. ב. אחז"ל שמשעה שהתחיל עשרת המכות פסקה עבודתם של ישראל לגמרי. וז"ש והצלתי אתכם מעבודתם. ג. י' המכות ויצי"מ וקי"ס. כנגדם אמר וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים. ד. אח"כ היה מעמד הר סיני ובנין המשכן, ע"ז אמר ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים. ה. ולבסוף היה ביאת הארץ. ע"ז אמר והבאתי אתכם אל הארץ [ועיין באד"א בע"א קצת].

העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים וגו' ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים (ח, יד) וצ"ב מה המאמץ הגדול הזה להסירם שצריך כזה העתרה (ריבוי תפילה) וצעקה וי"ל דהצפרדעים גילו מס"נ כמשחז"ל פסחים נט: מה ראו חנניה מישאל ועזריה למסור נפשם וכו' ק"ו מצפרדעים (וכ' הגר"א שהרי כל צפרדע היה יכול לבחור לעצמו מקום אחר לקיים המצוה ולא לילך לאש ומשם למדו חמו"ע שהיו יכולים לברוח כמש"כ התוס') וא"כ היה קדה"ש גדול במעשה הצפרדעים וחבל להפסידו [והנה צפרדע בגימ' מקדש], ולכן היה צריך העתרה בריבוי תפילה.

כצאתי את העיר אפרוש את כפי אל ה' (ט, כט)

אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גלולים (רש"י) הקשו המפרשים ועד השתא מאי הוה. ונראה שמקודם היו המכות סרים למחרת היום שדבר אתו וכדרך שנאמר בערוב וסר הערוב וגו' מחר [והטעם] י"ל לפי שגילה פרעה דעתו בצפרדעים כששאלו למתי אעתיר לך [ויאמר למחר] ואע"פ שמשמע שהתפלה אף בערוב היתה בו ביום כמ"ש הנה אנכי יוצא מעמך והעתרתי אל ה' [ואף בצפרדעים פירש"י ויאמר למחר התפלל היום שיסורו למחר] מ"מ כיון שבין כך לא סרו עד למחר הרי היה לו פנאי כל היום להתפלל. אבל עכשיו בברד אמר פרעה העתירו אל ה' ורב מהיות קולות אלקים וברד היינו שביקש שיסורו לאלתר כי נלאה

לסבול לכן השיבו משה שכן יעשה ומיד שרק יוכל להתפלל דהיינו בצאתו את העיר מיד התפלל ולכן שפיר דייקו רז"ל דבתוך העיר לא התפלל.

בא

כי אני הכבדתי את ליבוי (י, א)

בענין הכבדת לב פרעה נראה פי' פשוט כי ידע הקב"ה שאינו מתכוון לעשות תשובה אלא תשובה חיצונית ומדומה ואם ישוב כך ואעפ"כ יענש יהא חילול ה' לפיכך הכביד הקב"ה את ליבוי מלעשות תשובה מדומה וא"כ אין בזה כלל עול וזה כוונת רש"י ר"פ וארא ע"ש ודו"ק. והנה הרמב"ם נדחק בהכבדת לב פרעה שהוא נגד הבחירה ותימה אמאי לא שאלו נמי על תחילת השעבוד שמפורש בתהלים הפך ליבם לשנוא עמו וצ"ע, ונראה דאהבה ושנאה יש בטבע ובזה אין תימה אם הקב"ה מסבב שיהיה וזה לא חשיב שלילת הבחירה משא"כ הכבדת לב פרעה ע"י נס נגד הטבע ויל"ע בזה.

למען תספר באוני בנך ובן בנך וגו' (י, ב)

המנ"ח (מצוה כ"א) והגר"ח ז"ל חקרו מה בין מצוות סיפור יצי"מ בליל פסח לבין מצוות זכירת יצי"מ של כל יום. (והגרע"א במערכה א' הביא מהפמ"ג דבכל יום סגי בזכירה בלב אבל במנ"ח שם דחה זה בשם השאג"א ע"ש) והנה ממצוות זכירת יצי"מ שבכל יום נשים פטורות. ואילו בליל פסח חייבות. כי בכל יום זכירת יצי"מ הוי חלק מק"ש, שהוא בבחינת לימוד וידיעה. וכדאיתא בירושלמי (פ"ק דברכות סוף ה"ב), זה שינון וזה שינון. והאריך בזה בשאג"א. משו"ה נשים פטורות הימנה. משא"כ סיפור יצי"מ בליל פסח הוא בבחינת שירה, וכדרך שכתוב (תהלים ק"ז כ"ב), "ויספרו מעשיו ברנה". (ועד"ז קריאת המגילה בפורים היא בבחינה זו. וכדאמרין (מגילה י"ד א') קרייתא זו הלילא). תדע, שמתחילין עבדים היינו וחוזרין אח"כ על הראשונות ואומרים מתחילה עו"ז היו אבותינו. שכן דרכה של שירה, שהמשורר מתחיל בדבר העיקרי המרגש אותו. ורק אח"כ חוזר על הראשונות ומפרט הדברים על הסדר. וכמו שכתב רש"י בשה"ש עה"פ (ב' ח') "קול דודי הנה זה בא". וז"ל, וחוזר המשורר על הראשונות. כאדם שקיצר דבריו, וחוזר ואומר, לא אמרתי לפניכם ראשית הדברים.

(ולכאורה יש להוסיף, דנלמד ממקרא ביכורים. דג"כ מתחיל "הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ", שזה הוא הדבר העיקרי המרגש אותו. ואח"כ חוזר על הראשונות, ומספר על הסדר "ארמי אובד אבי וירד מצרימה וגו'". מיהו, הדברים נכונים רק לדעת הרמב"ם (פ"ג מהל' בכורים ה"י) שכתב, מתחיל וקורא הגדתי היום וגו' ארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה וכו'. ואין קורין אותה אלא בלה"ק וכו' עכ"ל. אבל לדעת שאר הראשונים הם שתי פרשיות נפרדות. שפרשת הגדתי היום מדבר אל הכהן ויכול לאומרה בכל לשון. ואילו ארמי אובד אבי, אומר לפני ה' ובלה"ק דווקא).

ובע"א י"ל, ע"פ דקדוק לשון הרמב"ם שכתב (פ"ז מהל' חומ"צ ה"א), מ"ע של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, בליל ט"ו בניסן, שנאמר זכור את היום הזה

אשר יצאתם ממצרים, כמו שנאמר זכור את יום השבת. ותמהו המפרשים מה ענין גז"ש זו ומנין לו. ונראה פשוט בכונת הרמב"ם, דקרא דמצות זכירת יצי"מ בכל יום, דהיינו למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, מתפרש לזכור את היום ההוא שעבר, דהיינו לזכור את המאורע של יצי"מ, משא"כ כאן, ר"ל זכור את היום הזה בכל שנה ושנה כשיגיע יום זה תזכור אותו. וזהו שכתב כמו זכור את יום השבת, כלומר, שלא תפרש ענין הפסוק כענין הפסוק למען תזכור את יום צאתך, אלא תפרשו כענין הפסוק זכור את יום השבת וק"ל.

וא"ש בזה קושיית המנ"ח מ"ט נשים חייבות במצוה זו והא היא מ"ע שהז"ג, דלק"מ דלא מיקרי מ"ע שהז"ג אלא היכא שהזמן הוא דבר נוסף ותנאי בגדרי המצוה, דהיינו שהוא זמן לחיוב המצוה (או לקיום המצוה). משא"כ הכא, הזמן הוא גוף החפצא של המצוה. מלה"ד לשלוח הקן. שכל ימיו האדם מצווה, שכשיזדמן לו קן צפור לשלח את האם. וה"נ, האדם מצווה תמיד כשיגיע יום זה לידו לזכרו בדברים. (וכבר כתבו האחרונים (עיי' הקדמת הגריפ"פ לס"ג) סברא זו בדעת הרמב"ן (בקידושין ל"ד) שחשב ספה"ע מ"ע שאין הזמן גרמא. שהזמן הוא החפץ של המצוה ומצווה האדם כל ימי חייו, שכשיזדמן זמן זה לידו שישפרהו ועיין בתשובות האלף לך שלמה חאו"ח סי' קצ"ג שכתב סברא זו ג"כ לענין קידוש לבנה).

ובאמת י"ל ט"א לב' מצות אלו, ספור יצי"מ וספה"ע, מפני מה אינן נחשבות מ"ע שהז"ג. דהנה יום הוא בחינת ציבור, שאז בנ"א מתחברין זע"ז. ואילו לילה בחינת יחיד, שאז בנ"א פורשין זמ"ז. כמ"ש בב"ר פנ"ב ס"ה, בשעיפים מחזיונות לילה, בשעה שדרך בנ"א לפרוש זמ"ז (דריש סעיפים מל' התפרדות). והנה נשים לאו בנות ציבור ניהו, ולכן פטורות ממ"ע שנוהגות רק ביום, שהוא בחינת צבור. וכמו"כ ממ"ע שנוהגות ביו"ט שהוא זמן קהלה והתחברות בנ"א זע"ז. משא"כ ב' מצות אלו שנוהגות רק בלילה שאז זמן פירוד ויחידות, אי"ז בכלל מ"ע שהז"ג לפטור נשים.

ואכלתם אותו בחיפזון (יב, יא)

ענין חפזון בק"פ נראה עפ"מ"ש במשך חכמה פר' בהעלותך דקרבן פסח פוטר מקרבן גרות וביבמות (מח) מפני מה גרים מתעניין ויסורים באין עליהם מפני ששיהו עצמן מלהכנס תחת כנפי השכינה דכתיב ישלם ה' פעלך וגו' אשר באת לחסות ופרש"י שמיהרת, דעכ"פ אף לאחר שהחליט הגר להתגייר קשה עליו מאוד לשנות אורח חייו. והנה כשישראל שבו מע"ז עשו פסח כמ"ש בתנ"ך והי' מקרבן גירות ולכן הוא צ"ל בחיפזון ודו"ק.

ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים (יב, יב)

הק' הרמב"ן שלא הוזכר אח"כ שום עונש באלוהיהם. ונראה שהיה זה זביחת הפסח ע"י ישראל שהיה תועבת מצרים וייחסו הכתוב לקב"ה שסייע באותו מעשה כמ"ש הטור ריש הל' פסח שהיה נס גדול.

אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וגו' (יב, טו)

הר"ן ריש פסחים כתב בענין ביטול חמץ שהוא מטעם הפקר ואע"ג דהפקר כה"ג לא מהני. הכא דבלא"ה חמץ אינו ברשותו הלכך בגילוי דעתו דלא ניח"ל סגי. וצ"ב. ומפרשים שהוא

כעין סילוק שאינו חפץ לזכות בהחמץ שהתורה מכניסה לרשותו. אך דא בורכתא שמעולם אין התורה מכנסת חמץ לרשותו [ואילו הי' כך ל"ה מהני סילוק שאין התורה מכנסת ע"י הקנאה כאדם שמקנה חפץ לחברו שיועיל בזה סילוק וק"ל]. אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לענין שעבר בב"י אע"פ שאינו ברשותו. אלא כונת הר"ן כך. שאע"פ שאין הביטול מועיל כלום לענין הפקר מ"מ זהו דינו של ביטול שיחשוב ויאמר דברים של הפקר ובהכי גרידא סגי שהרי א"צ כלל להפקר שהרי אינו ברשותו, ולא אמרה תורה שעבור בב"י כאילו הוא ברשותו אלא אם לא גילה דעתו דלא ניה"ל ביה.

בלשון אחרת. הואיל וכל ענין העבירה על ב"י הוא מצד דחזינן לי' כאילו הוא ברשותו משו"ה סגי נמי אי חזינן ליה כאילו הפקירו והוציאו מרשותו. אבל לאמיתו של דבר החמץ בלא"ה אינו ברשותו וא"צ להפקירו. ואף הביטול אין בו כח של הפקר.

ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל וגו' (יב, כז)

הנה ידוע כי במצרים היה נגוף למצרים ורפוא לישראל. וכתב הישוע"ק שהיה חילוק בין נסי מצרים לבין נסי הים. דבנסי מצרים היה הנס נגוף למצרים, ואילו רפוא לישראל היה בדרך הטבע. כי לא נגעו בהם המכות וכדקיימי קיימי. ואילו בנסי הים היה איפכא, שטביעת המצרים בים היה בדרך הטבע, שטבע האדם לטבוע במים, ואילו הצלת ישראל היה ע"י נס קי"ס שעברו ביבשה בתוך הים.

והנה אילו היו הדברים כנים, היה אפשר להוסיף, כי מכת בכורות היתה ממוצע ביניהם, והיה בה נס כפול, גם מיתת בכורי מצרים, וגם הצלת בכורי ישראל. וכדכתיב (שמות י"ב כ"ז) בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, והיינו, משום דבאמת היתה הגזרה גם על בכורי ישראל כי הבכורות היו ע"ז למצרים, על שם מזל טלה שהוא בכור המזלות. וכתוב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וגו'. והרי גם ישראל עבדו ע"ז, וכמ"ש רז"ל וכדמפורש בקרא דיחזקאל (כ'). ויל"פ בזה מה דכתיב שם, וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו' בהעביר כל פטר רחם למען אשימם, כי מצות פדה"ב מזכרת עון לישראל, שעבדו ע"ז במצרים. נמצא שגם בכורי ישראל היו ע"ז, אלא שהקב"ה חס עליהם והצילם בדרך נס. (והנה בב' מכות נמלך הקב"ה בפמליא של מעלה, בחשך ובמכת בכורות. בחשך כמ"ש במדרש המובא לקמן. ובמ"ב כתיב וה' הכה כל בכור, ופירש"י, הוא ובית דינו. כי לטובה אין הקב"ה נמלך משא"כ לרעה (וכמש"נ לקמן סי' ל"ז הערה ב'). והנה בכל המכות היה נגוף למצרים ורפוא לישראל, משא"כ במכת חשך שמתו בו רשעי ישראל וכן במ"ב נגזרה הגזרה אף על בכורי ישראל. ולכן הוצרך לימלך בב"ד של מעלה ודו"ק).

(ועד"ז מתפרש ג"כ מש"כ רש"י בפרשת במדבר (ג' י"ב) עה"פ ואני הנה לקחתי את הלויים וגו' תחת כל בכור וגו'. שהיתה העבודה בבכורות. וכשחטאו בעגל נפסלו. והלויים שלא עבדו ע"ז נבחרו תחתיהם עכ"ל. דר"ל ג"כ שנתייחדו הבכורים בחטא. והיינו, שהרי הם היו הכהנים העובדים, וא"כ כשחטאו ישראל בעגל זבחו לו, מי היו המקריבים קרבנותיהם

לעגל, הוי אומר הבכורים, וכן מפורש בירושלמי שם שבר ה' מטה רשעים אלו הבכורות שהקריבו לעגל תחלה, וק"ל).

אבל באמת אין הדברים נכונים, כי גם במכות מצרים היתה הצלת ישראל מהם בדרך נס כמו שהאריכו רז"ל במדרשים, ומאידך גיסא טביעת המצרים בים היתה בדרך נס. וכדכתיב ויהם את מחנה מצרים ויסר את אופן וגו' וינער ה' את מצרים בתוך הים. ובר מן דן, הנה בפרשת עקב (י"א ד') כתיב, אשר הציף את מי ים סוף על פניהם, פי', דבר"פ הבית והעליה (ב"מ קט"ז ב') מתבאר, דבנפילת בית יש ב' אופנים, חבסא וחבטא. חבסא, היינו שמתמוטט ונופלות האבנים במקומן. ואילו חבטא הוא שעומד זקוף ונופל כמקל, והאבנים העליונות נופלות למרחוק. והנה מי הירדן כשחזרו נפלו בדרך חבסא (עיין סוטה ל"ד ב'). משא"כ מי ים סוף נפלו בדרך חבטא כמקל זקוף הנופל, וכיסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה וגו' ודו"ק. וז"ל משך חכמה פ' עקב עה"פ אשר הציף וגו', יש להתבונן, הלא הצפת מי ים סוף היה במירוץ הטבעי. רק הבקיעה היה נסיי, א"כ היה צ"ל אשר הוביש מי ים סוף וישם אותו לחרבה. וע"ש מש"כ בזה. ולהמבואר א"ש.

לא תוציא מן הבית וגו' ועצם לא תשברו בו (יב, מו)

פתח הכתוב בלשון יחיד וסיים בלשון רבים וידוע דברי הגר"א דביאר עפ"ד הירושלמי ספ"ז דפסחים שנים חייבים על שבירת עצם ואין שנים חייבים על הוצאת חוץ הלכך כתבה התורה לא תוציא לשון יחיד ועצם לא תשברו לשון רבים. וי"ל עוד באופ"א, עפמשרז"ל (פסחים פ"ד א') בו אין אתה שובר אבל אתה שובר בפסח הבא בטומאה. וכתב האו"ש (פ"י ק"פ ה"א) דכיון דקיי"ל (פסחים פ"ד א') בו (בטהור) אי אתה שובר (עצם) אבל בפסח טמא מותר לשבור, א"כ חייבין לשבור, כדי לאכול גם את המח שבעצמות. ונראה הטעם שהקפידה תורה על אכילתו ביותר הואיל והותרה עבודתו בעבור האכילה כדתנן (פסחים ע"ו ב') הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחילתו אלא לאכילה. והנה טומאה לא הותרה אלא בציבור, לכן אומר בלשון רבים בו לא תשברו אבל בטמא הרבים שוברים.

קדש לי כל בכור פטר רחם לבני ישראל (יג, ב)

תמהו המפרשים למה נחשב הצלת בכורי ישראל נס מהיכי תיתי ימותו. וי"ל שהבכורים היו ע"ז במצרים, דמצרים עובדים לטלה ונחשב לבכור המזלות כמש"כ המפרשים, וישראל הרי ג"כ עבדו ע"ז. והנה בב' מכות נמלך הקב"ה בפמליא של מעלה במכת חושך ובמכת בכורות דאחז"ל שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו ששאל למלאכי השרת וכולם הסכימו. וכמו"כ במכת בכורות פרש"י וה' הכה הוא וב"ד כי לטובה אין הקב"ה נמלך אלא רק לרעה (כמש"כ המפרשים ה' נתן וה' לקח) והנה כל המכות היו נגוף למצרים ורפוא לישראל משא"כ חושך שמתו בו רשעי ישראל כמש"כ רז"ל וכמש"כ במכת בכורות נגזרה הגזרה בעצם אף על בכורי ישראל וכנ"ל ולכן הוצרך להמלך בפמליא של מעלה.

בשלח

כי מרים הם וגו' וימתקו המים שם לו חק ומשפט וגו' אם שמוע תשמע וגו'

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך (טו, כג-כד)

נראה פרושו כי הנה מים מרים הינם מפיצים מחלות ופחדו לשתותם מסכנת חלאים וריפא הקב"ה המים ע"ד נס וע"ז אמר כי ידעו תמיד כי עניני רפואה עם בני" מסור ביד ה' ותלוי בשמירת תומ"צ וזה כדרך שכתב הרמב"ן אין לרופאים חלק בבית יראי ה'.

וע"ד דרוש הנה יש מזונות ויש רפואות מזון אוכל האדם למעדנים מתובל ובהנאה אבל רפואות לוקח אפילו סמים מרים ועד"ז הם משפטים וחוקים ועז"א כי המצוות נבחנים אף הם כרפואות שהרי אם שמוע תשמע וגו' כל המחלה וגו' א"כ הינך צריך לקחם אף מרים.

והנה על פני המדבר דק מחוספס דק בכפור על הארץ (טז, יד)

במ"ב ס"ס רמ"ב כתב נהגו לאכול מוליתא שקורין פשטיד"א בליל שבת זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה ובביאור הלכה ד"ה זכר למן שהיה מכוסה, לכאורה מנהג זה תמוה לרבים, דמה ראו לעשות בשבת זכרון למן שלא ירד בו כלל. ועוד למה אין עושים כן ביו"ט. וע"ש שנדחק טובא. ונראה עפ"ד החזקוני בפ' בראשית (ב' ג') עה"פ כי בו שבת מכל מלאכתו וגו', וז"ל, תשובה למינים שאומרים הקב"ה עושה מלאכה בשבת כשהוא מוריד מטר ומגדל צמחים. וזה הבל. כי כל זה נקבע מששת ימ"ב שנצטוו לעשות מנהגם ואי"ז מלאכה. וראיה לדבר שכן הוא, שהרי מן מאחר שלא נברא להיות יורד בששת ימ"ב לא רצה הקב"ה להורידו בשבת עכ"ל. נמצא כי אי ירידת המן בשבת מורה על "כי בו שבת מכל מלאכתו" ולכן מציינים זאת בשבת ודו"ק.

ועי"ל דהנה ירידת המן היה בו אות על יום השבת שהוא נכון וביטל החשש שמא נתחלף היום (וכהיא דשאל טורנוסרופוס את ר"ע (סנהדרין ס"ה ב') מי יימר דהאידינא שבתא ע"ש) ונראה שזהו משא"כ (נחמיה ט' י"ד) ואת שבת קדשך הודעת להם. משא"כ ביו"ט באמת א"צ לעשות דרך לאי ירידת המן בו שהרי יו"ט תלוי בקידוש ב"ד.